

NUMMER 66
JAARGANG 14-FEBRUARI 2025

DE DRUKTEMAKER

Tweemaandelijks infoblad van het Nederlands Drukkerij Museum/Leeuwerik 8 - 4872 PH Etten-Leur - info@nederlandsdrukkerijmuseum.eu

WETHOUDER RENÉ VERWIJMEREN ONTVANGT 49E KOPPERPRENT LINOtype MATRIJS INSPIREERT PETRA

Maandag 13 januari vond in het Nederlands Drukkerij Museum de traditionele uitreiking van de Kopperprent plaats. Deze ceremonie, die ieder jaar op de eerste maandag na Driekoningen plaatsvindt, is een belangrijk evenement voor zowel het museum als de lokale gemeenschap. Ook dit jaar werd de prent overhandigd aan het college van Burgemeester en Wethouders.

door René Mensen De Bode

Wethouder René Verwijmeren nam, bij afwezigheid van burgemeester Marina Starmans, de prent in ontvangst. Hij beloofde deze een prominente plek te geven in de werkkamer van de burgemeester op het stadskantoor.

MIJLPAAL VOOR HET MUSEUM: Het ontwerp van de Kopperprent 2025 is dit jaar gemaakt door Petra Aarts-Nagel. Petra, die sinds april vorig jaar als vrijwilliger bij het museum betrokken is, beschreef de opdracht als een grote eer. „Ik heb op latere leeftijd de kunstacademie gevolgd in Hoogstraten, waar ik ben afgestudeerd in tekenen en vrije gra-

Wethouder René Verwijmeren krijgt de Kopperprent 2025 overhandigd van Petra Aarts, links voorzitter Frans de Nijs.

fiek. Het maken van deze prent voelt als de kers op de taart van mijn creatieve reis,” vertelde Petra enthousiast.

HET THEMA VAN DIT JAAR: Het thema van dit jaar, ‘Ode aan de Matrijs,’ is een eerbetoon aan het traditionele proces van letterzetten en drukken. Vrijwilliger en expert Cees Jochems gaf een uitleg over de techniek: “Een matrijs is een gietvorm met het positieve beeld van een letter. Tijdens het proces worden woorden en regels gecreëerd door matrijzen samen te voegen. Deze regels worden vervolgens gegoten met vloeibaar lood van 280 graden, waarna de matrijzen hergebruikt kunnen worden.”

Petra verwerkte dit ambachtelijke proces op een visueel aantrekkelijke manier in haar ontwerp, dat is uitgevoerd in goudkleur en zwart. “Het was een flinke uitdaging om alle stappen grafisch te verdelen, maar ik ben enorm trots op het eindresultaat,” aldus de kunstenares.

VRIJWILLIGERS MAKEN HET VERSCHIL: Naast de onthulling van de Kopperprent stond de bijeenkomst ook in het teken van de vrijwilligers, die het museum draaiende houden. Volgens voorzitter Frans de Nijs heeft het museum afgelopen jaar 4 nieuwe vrijwilligers

MISVERSTAND

In de media, die kort na de overhandiging verscheen, stond vermeld dat Petra de eerste vrouw was, die een Kopperprent had ontworpen. Dit berust echter op een misverstand. Petra is de vierde vrouw, die een prent heeft gemaakt. De 1e gemaakt door Ilona de Koning, die met houten letters de naam van het museum had samengesteld. De 2e was van Wietske Luten van de Fiep Westendorp Foundation in 2017. De 3e was van Willeke Beekman in 2019, met een prent voor de tentoonstelling van Maarten Toonder.

Lees verder op pagina 2

„KERS OP DE TAART VAN MIJN CREATIEVE REIS” LINOtype MATRIJS INSPIREERT PETRA

vervolg van pagina 1

mogen verwelkomen. Het team bestaat nu uit 28 personen, waaronder 8 met een achtergrond in het grafische vak. “De instroom van nieuwe vrijwilligers met grafische kennis is niet vanzelfsprekend. We hopen dat meer mensen met enthousiasme en interesse in het vakgebied zich bij ons aansluiten,” aldus De Nijs. Het museum richt zich ook op modernisering en het betrekken van een breder publiek. Een van de nieuwe initiatieven is het gebruik van video om de technieken en tradities van de drukkunst beter te illustreren. Dit project moet niet alleen de bezoekers aanspreken, maar ook nieuwe vrijwilligers aantrekken.

BEHOUD VAN TRADITIES IN EEN DIGITAAL TIJDPERK:

Tijdens de ceremonie benadrukte wethouder Verwijmeren het belang van het behoud van deze ambachtelijke kennis in een wereld die steeds meer gedigitaliseerd wordt. “Met de opkomst van kunstmatige intelligentie en aanverwante technieken, is het soms moeilijk om te bepalen wat echt is en wat niet. Bij de drukkunst weet je dat nog wel zeker. Dit maakt het des te belangrijker dat we deze waardevolle traditie blijven koesteren,” sprak hij.

Er was veel belangstelling tijdens de overhandiging van de Kopperprent.

Met de Kopperprent 2025 zet het Nederlands Drukkerij Museum een rijke traditie voort die ambacht, kunst en gemeenschap samenbrengt. Voor volgend jaar staat een bijzonder jubileum op de planning, wanneer de 50e editie van de Kopperprent wordt gevierd. Dit belooft opnieuw een hoogtepunt te worden in de geschiedenis van het museum.

BEDANKJE VAN WETHOUDER VERWIJMEREN

„Vandaag mocht ik namens de Gemeente Etten-Leur de nieuwste Kopperprent van 2025 in ontvangst nemen. Koppermaandag heeft een rijke geschiedenis, waarin feest en verbinding altijd centraal hebben gestaan. Het is inspirerend om te zien hoe deze traditie nog steeds mensen samenbrengt en vakmanschap laat schitteren.

Mijn dank gaat uit naar het Nederlands Drukkerij Museum en alle betrokkenen, die deze eeuwenoude traditie levend houden. Een speciaal woord van dank aan Petra Aarts-Nagel, de kunstnares en vrijwilligster achter deze prachtige Kopperprent van dit jaar. Petra, jouw ontwerp gemaakt met lino-snede en polymeerplaat, is

een schitterend eerbetoon aan de grafische ambachten. Jouw creativiteit en liefde voor de drukkunst stralen ervan af!

De Kopperprent 2025 krijgt een mooie plek in het stadhuis, waar deze ons herinnert aan het belang van traditie, creativiteit en samenwerking”.

Petra geeft een uiteenzetting over hoe de prent tot stand is gekomen.

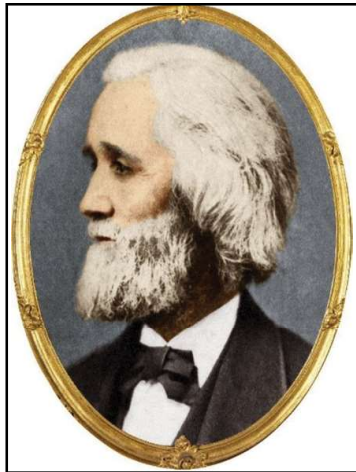
UITVINDING VAN DE SCHRIJFMACHINE

In de 19de eeuw hielden tientallen uitvinders zich met schrijfmachines bezig. De uiteenlopendste apparaten werden verzonden, van het pianoachtige 'schrijfklavecimbel' van Ravizza uit 1856 (de eerste schrijfmachine die werkte met hamertjes om de letters aan te slaan), tot de Skrivekugle ('schrijfkogel') van de Deense predikant Rasmus Malling-Hansen (1865). Dat was de eerste schrijfmachine die enig commercieel succes had.

De typemachine zoals wij die kennen, hebben we te danken aan Christopher Latham Sholes, een Amerikaanse uitgever, journalist, uitvinder en politicus. Samen met twee bevriende uitvinders, Carlos Glidden en Samuel W. Soule, ontwikkelde hij een oermodel, waarop ze op 23 juni 1868 een patent verkregen. Soule en Glidden stapten uit het project, maar Sholes ging een samenwerking aan met zakenman James Densmore.

De ondernemer was enthousiast geraakt toen hij voor het eerst een op het prototype getikte brief onder ogen kreeg, waarop hij Sholes financiële ondersteuning aanbood.

Sholes en Densmore brachten diverse verbeteringen aan in het ontwerp. Het project liep steeds meer vertraging op, en herhaaldelijk stond Sholes op het punt er de brui aan te geven. Densmore wist hem steeds te overtuigen om vol te houden. Toen ze in 1873 oordeelden dat ze eindelijk een definitief prototype hadden, verkochten ze de rechten aan een bedrijf dat de machine in productie kon nemen en ook in staat was om efficiënte mechanieken te maken met onderling uitwisselbare onderdelen: de naaimachine en wapenfabriek Remington in New York. In juli 1874 bracht Remington de

Uitvinder van Remington typemachine Christopher Sholes

eerste duizend exemplaren op de markt.

HAMERTJES:

Door een toets aan te slaan werd een hamertje in beweging gebracht. De hamertjes of letterarmen waren in een halve cirkel geplaatst en zorgden er op hun beurt voor dat er via een inktlint een letter op papier kwam te staan. De machine had een wagen die bij elke toets-aanslag een stukje van rechts naar links verschoof, en een rol met daaromheen het vel papier. De wagen werd terug bewogen door met de voet een pedaal te bedienen,

De Skrivekugle schrijfkogel uitvinding van Rasmus Malling-Hansen uit 1865.

te vergelijken met dat van een naaimachine. Sholes is ook de bedenker van het QWERTY toetsenbord, dat wij tot op de dag van vandaag gebruiken. De gedachte achter dit toetsenbord zou zijn geweest dat zo wordt voorkomen dat de hamertjes in elkaar verstrikt raken, maar niemand weet het zeker. De eerste schrijfmachine had alleen hoofdletters.

NIEUWE VINDING:

Een van de eersten die 125 dollar voor het apparaat over had (omgerekend duurder dan een krachtige pc nu), was de schrijver Mark Twain. Hij ging er prat op dat hij 'de eerste mens op aarde' was die de nieuwe vinding gebruikte om een literair manuscript te vervaardigen. Hij klaagde

dat hij maar moeilijk aan het apparaat kon wennen, maar hij was zich bewust van de voordelen ervan: 'Hij drukt de letters sneller af dan ik kan schrijven, ik kan achterovergeleund op mijn stoel zitten en toch doorwerken, en er passen een enorme hoeveelheid letters op een bladzijde.' Ook waardeerde de schrijver van Tom Sawyer het dat hij nu kon werken 'zonder inktvlekken te maken' en dat hij met de machine veel minder schrijfpapier nodig had dan wanneer hij met de pen schreef.

Het eerste model had nog onvolkomenheden, die mettertijd werden opgelost. Aanvankelijk kon je tijdens het typen niet zien wat je schreef, later kwam daarin verandering.

COMMERCIEEL SUCCES:

Ook werd het mogelijk om zowel kleine als hoofdletters te gebruiken. Na een traag begin werd de schrijfmachine toch een commercieel succes. Uiteindelijk werd zij een gebruiksvoorwerp dat in kantoren en huizen over de hele wereld was te vinden – tot de computer de schrijfmachine naar de geschiedenis verwees. De Godrej & Boyce fabriek startte in de jaren vijftig als één van de allerlaatste fabrieken met het maken van schrijfmachines en bleef uiteindelijk na de opkomst van de computer ook als laatste fabriek over.

Ook bij hen kwam er een einde aan en de fabriek werd in 2011 gesloten.

In het museum is een grote verscheidenheid aan typemachines te bewonderen uit lang vervlogen tijden.

TENTOONSTELLING LINO'S PAUL BOGAERT GEOPEND GEFASCINEERD VOOR DE MAGIE

Paul Bogaert stelt zich even voor:

„Van mijn vroege jeugd af aan heb ik lino'snijden en -drukken leuk gevonden. Het begon al op de lagere school, toen al was ik gefascineerd door de magie van de relatie tussen het gesneden beeld en de spiegelbeeldige afdruk ervan. Je moest dus tevoren rekening houden met iets wat pas later echt te zien was, spannend! En je had er relatief weinig materiaal en gereedschap voor nodig.

Later begreep ik dat alles wat in druk verschijnt iets belangwekkends en zelfs iets gevaarlijks heeft, anders zou immers de moeite ervoor niet genomen worden – denk aan oorlogstijd en dictatuur.

Wat er zoal kwam kijken bij (bedrijfsmatige) boekdruk heb ik ervaren door in vakanties bij een zelfstandig werkende boekdrukker behulpzaam te zijn. De prachtige machines – nog uit een tijd waarin je aan een machine kon zien hoe die functioneerde – hadden en hebben nog steeds mijn absolute bewondering. En mijn respect voor de bedenkers hiervan en de werkers ermee blijft groot. Tot de huidige dag maak ik lino's.

Na mijn opleiding tot handvaardigheidsdocent ging ik steeds meer 2-dimensionaal werk maken. En na mijn vervolgstudie schilderen en monumentale vormgeving wist ik het zeker: lino'sneden bleven en blijven voor mij heel speciaal.

Extra aandacht kreeg de platte lino-plaat als uitgangspunt, die moet a.h.w. aanwezig blijven in de afdruk, conform het Bauhaus-principe dat het gebruikte materiaal zijn zichtbare kenmerken behoudt.

De beperkte beschikbare ruimte van de lino-plaat dwingt tot samenvatten van het beeld dat je wilt maken. En als je, wat ik graag doe, ook tekst erin wilt gebruiken moet je besluiten nemen die in spaarzaamheid het

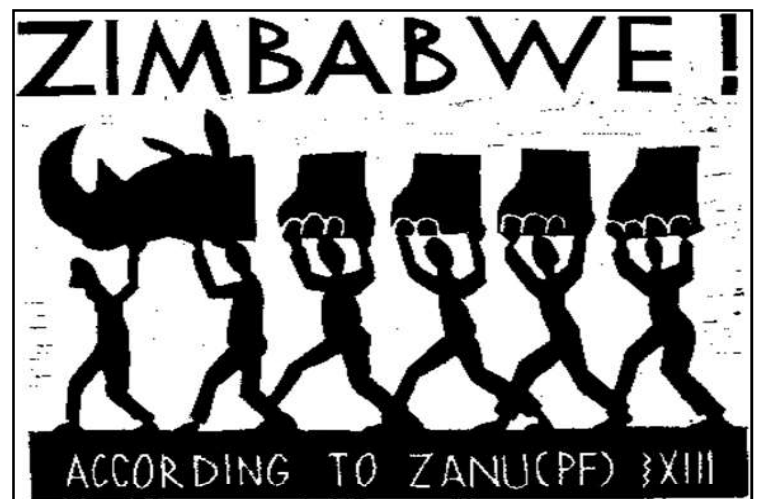
beeld versterken: kracht door eenvoud! Het snijden en afdrucken van lino's is dus bij uitstek een techniek van keuzes maken

en daarop beslissingen nemen. En tenslotte: het is ook een snel procedé! Heel fijn voor iemand die vrij ongeduldig is, zoals ik”.

Ingrid Luyckx(r) kunsthistorica, stelt Paul en zijn werk voor aan de aanwezigen.

De tentoonstelling is te bezichtigen t/m vrijdag 4 april

EEN VRIJWILLIGER AAN ZET.....!

Deze rubriek **EEN VRIJWILLIGER AAN ZET...!** is een rubriek in de **Druktemaker**, waarin we met vrijwilligers praten over wat hen zo al bezighoudt en waarom ze vrijwilliger zijn geworden. Deze keer interviewen we **Petra Aarts-Nagel**, de maakster van de **Kopperprent 2025**. Sedert april 2024 is ze vrijwilligster in ons museum en doet dit met veel enthousiasme. Ze komt niet uit het grafische vak en hoe dat zit vertelt hij hieronder.

„Mijn naam is Petra Aarts-Nagel. Geboren te 's-Gravenhage, en ik woon sinds 1971 in Etten-Leur. Naast mijn werkzame leven heb ik altijd een passie gehad voor het maken en ontwerpen van kleding, miniatuurinterieurs en tekenen.

Op latere leeftijd heb ik de deeltijd kunstacademie in Hoogstraten gevolgd en ben ik afgestudeerd in de Hogere Graad Tekenen en Vrije Grafiek. Mijn werk is te zien geweest tijdens de Kunstroute in Etten-Leur en Zevenbergen, evenals op een tentoonstelling in de Etten-Leurse bibliotheek. Het Openbaar Ministerie in Breda heeft zelfs een werk van mijn afstudeerproject aangekocht.

Na mijn pensionering in april 2024, heb ik mij aangemeld

Petra laat zien dat het nog niet zo gemakkelijk is om een linosnede van de Kopperprent te maken.

als vrijwilligster bij het Nederlands Drukkerij Museum. Hier werk ik samen met een enthousiaste groep mensen, waarvan een gedeelte nog een achtergrond in de drukkerswereld heeft. Met trots delen zij hun kennis over de collectie drukpersen, zetmachines en diverse druk- en letterzettechnieken.

Mijn aandacht werd getrokken door een rij kleine onderdelen, de matrijzen voor de re-

gelzetmachine van het merk Linotype, die vaste regels tekst giet in lood. Dit gebeurt door een aaneenschakeling van matrijzen in de machine en die bracht mij op het idee om ze in mijn ontwerp aan elkaar te koppelen.

Dit grafische beeld heb ik verwerkt in een linosnede en een polymeerplaat op A4-formaat. Met de hulp en kennis van de ervaren drukkers en letterzetter van het museum is

het een prachtig geheel geworden. Het was een eer om de Kopperprent van 2025 te mogen ontwerpen.

Dit alles zou echter niet mogelijk zijn zonder de steun van donateurs zoals u. Uw bijdrage helpt het Nederlands Drukkerij Museum om deze historische technieken en ambacht levend te houden en inspireert nieuwe generaties kunstenaars en drukkers”.

SPONSOREN / DONATEURS 2025

Amstel Graphics B.V. Amstelveen
BAKXXX Graphic Design, Bergen op Zoom
Bal Media Print Management, Schiedam
ControlMedia, Etten-Leur
De Snelle Drukkers B.V., Vlaardingen
Drukkerij Durenkamp, Aardenburg
Drukkerij Hendrickx, Etten-Leur
Drukkerij Juten, Bergen op Zoom
Drukkerij Snep, Eindhoven
Drukkerij Vorsselmans, Zundert
F1 = Help, Gouda
Geskus Grafimedia, Fijnaart
Grafisch Opleidings Centrum (GOC) H. Staedt, Veenendaal
Mekes Graphic Machinery B.V., Roosendaal
Luijten Adviesgroep, Etten-Leur
Magneet Communicatiecentrum, Schiedam
Oranjefonds, NL-Doetdag
PvW Offsetservice, Oss
Rabobank West-Brabant Noord
Trainingsbur. Zorginstellingen, De Keerzijde, Zevenberg 'hoek
Stichting Christo Stefanoff, Werkhoven
StickGoed, Roosendaal

Mevr. E. Buurstede-Jochems, Etten-Leur
Mevr. B.M. Doppen-van Raamsdonk, Etten-Leur
Mevr. L. in 't Groen-Evers, Breda
Mevr. A. Makken, Maasland
Mevr. Strijbosch-Aanholt, Venlo
Mevr. J. de Leeuw-Luyks, Etten-Leur
Dhr. D. Buurstede, Breda
Dhr. S. Adriaanse, Eindhoven
Dhr. M.J.H. Bakker, Oosterhout
Dhr. L. van Beek, Breda
Dhr. A.A.J. Buisman, Amsterdam
Dhr. J. van Ginneken, Etten-Leur
Dhr. P. Goossens, Antwerpen
Dhr. H. Jochems, Oosterhout
Dhr. W. Laanstra, Etten-Leur
Dhr. F. Metsaers, Oosterhout
Dhr. Mostert, Roosendaal
Dhr. J. Mugge, Etten-Leur
Dhr. L. Nederlof, Klundert
Dhr. P. van der Neut, Etten-Leur
Dhr. F. Reijnders, Numansdorp
Dhr. A. de Rijck, Etten-Leur
Dhr. H. v.d. Spijker, Geertruidenberg
Dhr. Verseveldt, Etten-Leur
Dhr. J. Vandenbroeke, Essen-België
Dhr. J.H. Vis, Barendrecht
Dhr. en mevr. van Gorp, Molenhoek
Dhr. en mevr. van Bedaf, Klundert
Dhr. en mevr. Suijkerbuijk, Rijsbergen

WORKSHOPS

INTRODUCTIE-WORKSHOP "LETTERZETTEN/DRUKKEN"

Gedurende 3 opeenvolgende dagdelen wordt aan de deelnemers de beginselen bijgebracht van het zet- en drukprocedé. Elke deelnemer zet en drukt briefpapier, visitekaartje, label of een poster(tje). Het uitgangspunt is een simpel ontwerp of idee, omdat "het bijbrengen van de basis" en "het gevoel krijgen" centraal staat.

Het letterzetten gebeurt met houten en loden letters. Het drukken gebeurt in boekdruk (look wel hoogdruk genoemd) op verschillende drukpersen. Dit is mede afhankelijk van het formaat van het ontwerp.

Iedere dagdeel heeft dus een onderwerp, te weten het drukken van: een labeltje, poster(tje) en huisstijl (visitekaartje, brief, of zoiets).

In 3 dagdelen maak je dus 3 verschillende soorten drukwerk.

WORKSHOP "LETTERPRESS"

Gedurende één of meerdere ochtenden werken de cursisten zelfstandig onder professionele begeleiding aan een opdracht, door de deelnemer zelf aan gedragen. Er wordt gewerkt in de Grafische Werkplaats. De deelnemer zet en drukt dus met als uitgangspunt een eigen ontwerp of idee.

Het letterzetten gebeurt met houten en loden letters.

Het drukken gebeurt in hoogdruk op diverse drukpersen.

WORKSHOP "WERKMAN"

Er kan gewerkt worden volgens de "Werkman-methode".

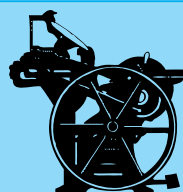
De Groninger drukker/kunstenaar H.N. Werkman maakte in zijn werk gebruik van verschillende druktechnieken. Hij combineerde sjabloneren, stempelen en "met een roller op papier werken" en maakte daarmee unieke kunstwerken (druksels geheten), die over de hele wereld bekendheid genieten. Vaak gebruikte hij hierbij stukjes karton of ander materiaal, die hij zelf de gewenste vorm gaf door te scheuren, knippen of snijden".

Deze workshop wordt gegeven met minimaal 4 à 5 personen.

Interesse om een workshop te volgen?
info@grafischewerkplaatsetten-leur.eu

**WILT U OOK ONS MUSEUM
STEUNEN? WORD DONATEUR!**

U kunt zich aanmelden via:
info@nederlandsdrukkerijmuseum.eu

**Nederlands
Drukkerij
Museum**

COLOFON:

eindredactie: Cees Jochems

vormgeving en opmaak: Frans de Nijs

abonneren:

nieuwsbrief@nederlandsdrukkerijmuseum.eu